

ІСТОРИЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ ЯК НАУКИ ПРО ОСВІТУ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. У статті розглядаються ключові етапи становлення та розвитку андрагогіки в історичному контексті, починаючи з XIX століття, аналізується внесок О. Каппа, який вперше ввів термін «андрагогіка», та розглядає подальший розвиток цієї дисципліни у XX столітті завдяки працям М Ноулза. Обговорюється критика теорії Ноулза та її спростування зокрема на основі практичного досвіду автора. Особлива увага приділяється сучасним підходам у навчанні дорослих, включаючи концепцію «навчання en passant» професора Йоста Райшманна, яка підкреслює важливість навчання через життєві ситуації. У статті наголошується на необхідності адаптації освітніх програм до потреб дорослих учнів та підготовки андрагогів, які зможуть ефективно підтримувати процеси навчання дорослих

Ключові слова: андрагогіка, освіта дорослих, навчання en passant, безперервна освіта, професійний розвиток

Abstract. The article examines the key stages of the formation and development of andragogy in a historical context, starting from the 19th century. It analyzes the contribution of O. Kapp, who first introduced the term 'andragogy,' and discusses the further development of this discipline in the 20th century thanks to the works of M. Knowles. The article addresses the criticism of Knowles' theory and its refutation, particularly based on the author's practical experience. Special attention is given to contemporary approaches in adult education, including Professor Joost Reischmann's concept of 'learning en passant,' which emphasizes the importance of learning through life situations. The article highlights the need to adapt educational programs to the needs of adult learners and to prepare andragogues who can effectively support adult learning processes.

Keywords: andragogy, adult education, learning en passant, continuous education, professional development

Андрагогіка, як теорія та практика освіти дорослих, відіграє ключову роль у забезпеченні безперервного навчання та розвитку професійних навичок протягом усього життя. Вона враховує специфічні потреби та життєвий досвід дорослих учнів, відрізняючись від традиційної педагогіки, яка орієнтована на дітей та підлітків.

Історичний контекст. Перші згадки про андрагогіку з'явилися у Європі у XIX столітті. Німецький педагог Олександр Капп використав цей термін у 1833 році у своїй книзі «Платонові освітні ідеї» для опису процесів навчання дорослих. Капп стверджував, що освіта дорослих є ключовим елементом розвитку особистості та суспільства, підкреслюючи значення саморефлексії та виховання характеру.

The History of 'Andragogy'

Рис 1. Ілюстрація де наводиться використання терміну «андрагогіка» німецьким вчителем Олександром Каппом в 1833 році. У книзі під назвою «Платонові освітні ідеї» на 241 сторінці зазначена назва «Die Andragogik oder Bildung im männlichen Alter» (Andragogy or Education in the Man's Age).

У 1920-х роках у Німеччині науковці почали активно досліджувати питання, пов'язані з метою, завданнями та методами освіти дорослих, що призвело до другого народження поняття «андрагогіка». Виникла нова реальність, у якій наукові дослідження перевищували практичні аспекти освіти дорослих. Фабер, систематизуючи академічний розвиток цієї галузі, називає це «поколінням викладачів дорослих із пристрастю» (Erwachsenenbildner aus Leidenschaft). Ці викладачі походили з різних сфер суспільства та були активними у новому секторі життя без

академічного мандату чи інституційної структури [3]. Однак на той час ідея «освіти дорослих» як окремої дисципліни ще не була сформована.

У 1950-х роках поняття «андрагогіка» з'являється в наукових публікаціях вчених Швейцарії (Hanselmann), Югославії (Ogrizovic), Нідерландів (ten Have) та Німеччини (Poeggeler). Проте цей термін був відомий лише вузькому колу науковців. Зростаюче використання терміну «андрагогіка» свідчило про нову диференціацію між теоретичними дослідженнями та практичними аспектами освіти, яка розвивалася завдяки «професорам подвійних дисциплін». В університетах вони займалися освітою дорослих у рамках своїх основних предметів. Вони були подвійно зацікавлені: як професори педагогіки чи соціології, і як перші науковці, які обиралися на посади професорів з питань освіти дорослих [3]. Новим було те, що тепер студенти університетських програм могли вивчати освіту для дорослих, принаймні як другорядний предмет.

Розвиток андрагогіки у ХХ столітті. Андрагогіка набуває нових обрисів завдяки працям М. Ноулза, який популяризував цей термін у США [5]. Він визначав андрагогіку як мистецтво і науку допомоги дорослим у навчанні, наголошуючи на самостійності учнів та ролі викладачів як фасилітаторів навчання. Ноулз виділив п'ять основних принципів андрагогіки: необхідність самокерованого навчання; використання життєвого досвіду як ресурсу; готовність до навчання; орієнтація на проблеми та завдання; внутрішня мотивація до навчання.

Хоча теорія М. Ноулза про андрагогіку здобула широке визнання, вона також зазнала критики. Одним із основних закидів є твердження, що андрагогіка і педагогіка протиставляються, що може створювати хибне враження про їхню взаємовиключність. Противники цієї теорії стверджують, що багато педагогічних принципів можуть бути застосовані до дорослих, і навпаки. Крім того, критики зазначають, що не всі дорослі учні мають однаковий рівень самокерованості та готовності до навчання, як це передбачає теорія Ноулза. Існує думка, що в реальних умовах багато дорослих потребують більшої підтримки та керівництва, ніж передбачено андрагогічною моделлю [1; 6].

Ми не підтримуємо цю критику і вважаємо теорію М. Ноулза важливою та актуальною для сучасної освіти дорослих. По-перше, розгляд андрагогіки як окремої дисципліни допомагає краще зрозуміти специфічні потреби та мотивації дорослих учнів. Розрізнення між педагогікою та андрагогікою дозволяє створювати більш цілеспрямовані та ефективні освітні програми, адаптовані до конкретної аудиторії. По-друге, хоча рівень самокерованості може відрізнятися, основні принципи

андрагогіки, такі як орієнтація на життєвий досвід, мотивація та проблемно-орієнтоване навчання, залишаються надзвичайно цінними для розвитку ефективних освітніх програм для дорослих. Андрагоги можуть адаптувати свої підходи відповідно до індивідуальних потреб дорослих учнів, використовуючи гнучкі методи навчання, що дозволяють враховувати різні рівні підготовки та мотивації.

Підтвердженням цього є і наш власний досвід роботи. Автор цієї статті має понад 10 років досвіду роботи з дітьми та понад 15 років досвіду роботи з дорослими. Цей досвід демонструє, що принципи роботи з дітьми та дорослими суттєво відрізняються, що підтверджується теорією андрагогіки, зокрема розробками Ноулза. Практика підтверджує, що адаптація навчальних програм до специфічних умов та потреб дорослих учнів сприяє їхньому професійному та особистісному розвитку.

Парадигма «навчання en passant». Визначення та розуміння специфіки всебічного навчання дорослих є складним завданням, яке дійсно потребує виходу за рамки педагогіки. Так, наш сучасник, професор Йост Райшманн з Бамберзького університету у Німеччині зазначає, що для того, щоб повністю досягнути процес «ставання особистістю» у теорії та практиці освіти дорослих, необхідно подолати герменевтичну сліпоту, зосереджену на педагогіці. Ця обмеженість спонукає розглядати навчання дорослих через призму дитячого шкільного навчання, що є невідповідним для розуміння дорослих учнів.

Міжнародне товариство порівняльної освіти дорослих (ISCAE) під керівництвом визнаного лідера – Дж. Райшманна (Reischmann, Jost), об'єднує наукове співтовариство, яке займається дослідженнями освіти дорослих. Він пропонує використовувати термін «андрагогіка» для позначення академічної дисципліни, яка займається навчанням протягом усього життя і в усіх сферах життя дорослих. Дж. Райшманн зазначає, що життя дорослих часто супроводжується випадковими подіями та інцидентами, які змінюють та формують особистість дорослого, його духовність, почуття, цінності, знання, соціальні та технічні навички. Це вимагало зміни парадигми для академічної та практичної сфери освіти дорослих.

Для опису цих додаткових навчальних ситуацій Райшманн використовує термін навчання «en passant» (з французької «проходячи повз»). Цей вираз точно описує ситуації у нашому житті, які не призначені насамперед для навчання, але викликають у нас активну реакцію, змінюючи наші знання, цінності та особистість. Це навчання охоплює всю людину, розвиває її до індивідуальної форми, включаючи

всі можливості, яких може досягти людина, і призводить до унікальної особистої «композиції». Вона має розробляти теорії, які дають глибше розуміння викликів процесів змін у житті дорослих. Навчання і освіта відбуваються у взаємодії між зовнішніми викликами та внутрішньою готовністю і здатністю індивіда асимілювати ці виклики [9].

Треба зазначити, що й українські вчені зробили значний внесок в розвиток андрагогіки як науки, зокрема такі науковці як Н. Ничкало, Л. Лук'янова, В. Пуцов, М. Скрипник та інші.

Авторський підхід до виствітлення історичного розвитку андрагогіки в Україні презентують Т. Десятов, І. Лещенко: 1) 1850-х рр. – 1917–1918 рр. – зародження теорії і практики навчання дорослих у контексті розвитку освіти дорослих як форми суспільно-просвітницького руху й позашкільної освіти; 2) 1918–1940-і рр. – формування наукових основ навчання дорослих у системі ліквідації неписьменності й політосвіти; 3) 1950–1980-ті рр. – наукова розробка андрагогічних проблем у форматі радянської концепції педагогіки дорослих: (1950–1960-і рр. ХХ ст. – розробка теоретичних основ навчання працюючої молоді та дорослих; 1970–1980-і рр. – наукові дослі - дження з теорії і практики навчання дорослих у концепції неперервної освіти); 4) 90-ті рр. ХХ ст. – поч. ХХІ ст. – розвиток андрагогіки як науки, навчального предмета, соціальної практики. Умовно виокремлені періоди відображають глибинність і багатогранність української андрагогіки, еволюційність її роз - витку. Аналіз змісту кожного періоду дозволить осягнути весь попередній процес розвитку цієї наукової дисципліни з позицій максимальної об'єктивності та доцільності. [10]

Зміна парадигми від викладання до підтримки навчання. Нове і розширене розуміння навчання має наслідки для практики та теорії освіти дорослих/андрагогіки. Воно зміщує фокус з викладання на підтримку навчання. Професіонали у сфері освіти дорослих тепер можуть бачити цінність у навчанні, яке відбувається поза традиційними навчальними структурами, і розуміти, як підтримати і стимулювати навчальні процеси в життєвих ситуаціях [10].

К.Попович, Дж. Райшманн зазначає, що очікується, що андрагоги оволодіють чотирма групами компетенцій:

1. Навчати, тренувати та сприяти процесам навчання (що включає комунікаційні компетенції, роботу з груповою динамікою, відмінні методичні компетенції).

2. Проводити аналіз потреб, планувати та організовувати освітні програми, заходи та втручання.

3. Консультувати та консультувати – окремих осіб, організації та громади.

4. Оцінювати результати навчання та освіти та проводити дослідження в галузі освіти та навчання дорослих.

Андрагоги як «експерти зі змін» можуть практично виконувати та теоретично рефлексувати, володіти широким спектром різноманітних компетенцій – і виробляти найбільш вдале поєднання цих «інгредієнтів», адаптоване до контексту та мети [8].

Історичний розвиток андрагогіки свідчить про важливість розвитку цієї науки для забезпечення ефективного навчання дорослих. Врахування історичного контексту, сучасних викликів та специфічних потреб дорослих учнів є ключовими для подальшого розвитку андрагогіки. Для успішної інтеграції андрагогічних підходів необхідно забезпечити відповідну підготовку андрагогів, враховуючи специфічні умови та потреби дорослих учнів.

Список бібліографічних посилань

1. Darbyshire, P. (1993). In defence of pedagogy: A critique of the notion of andragogy. *Nurse Education Today*, 13(5), 328-335. [https://doi.org/10.1016/0260-6917\(93\)90072-A](https://doi.org/10.1016/0260-6917(93)90072-A)

2. DeCapua, A., Smathers, W., & Tang, L. F. (2007). The Big Picture: A Matter of Perspective.

3. Faber, W. (2006). My way to andragogy – autobiographical reflections. Paper presented at the 2006 Conference on the History of Adult Education. Retrieved from <https://www.uni-bamberg.de/ileadmin/andragogik/o8/andragogik/andragogy/history2006/downloads.htm>

4. Housel, D. A. (2019). When co-occurring factors impact adult learners: Suggestions for instruction, preservice training, and professional development. *Adult Learning*, 31(1), 6–16. <https://doi.org/10.1177/1045159519849910>

5. Milligan, F. (1995). In defence of andragogy. *Nursing Education Today*, 15, 22-27.

6. Milligan, F. (1997). In defence of andragogy. Part 2: An educational process consistent with modern nursing's aims. *Nurse Education Today*, 17(6), 487–493. [https://doi.org/10.1016/s0260-6917\(97\)80010-x](https://doi.org/10.1016/s0260-6917(97)80010-x)

7. Knowles, M. S. (1984). *The Adult Learner: A Neglected Species*.

8. Popović, K., & Reischmann, J. (2017). Andragogik, andragogy, and administering graduate programs. Retrieved from

<http://www.academia.edu/36240364/Andragogik> *Andragogy and Administering Graduate Programs 2017*

9. Reischmann, J. (2014). Lifelong and lifewide learning - a perspective. In S. Charungkaitikul (Ed.), *Lifelong Education and Lifelong Learning in Thailand* (pp. 286-309). Bangkok.

10. Десятов, Т., & Лещенко, І. (2022). *Андрогогіка: теорія, досвід, перспективи: навч. посіб. для студентів ЗВО пед. спеціальностей. Черкаси.*

УДК 374.1

Штефан Л. А.

e-mail: Valeriy.61.sh@gmail.com,

Кузнецова О. Ю.

e-mail: kvf2001@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У США

Анотація. У статті проаналізовано історію започаткування освіти дорослих у Сполучених Штатах Америки. Схарактеризовано законодавчі акти різних років та визначено основні права дорослого населення на освіту. З'ясовано, що провідними центрами організації освіти дорослих у США виступають університети. Освітою дорослих також займаються спеціалізовані центри, центри та відділи неперервної освіти та ін.

Ключові слова: дорослі, освіта, США, становлення.

Abstract. *The article analyses the history of adult education in the United States of America. The legislative acts of different years are characterized and adults' basic rights to education are defined. The analysis of the research data has proved that the leading centres of adult education in the USA are universities. However, adult education is also provided by specialized centres, centres and departments of continuing education, etc.*

Key words: *adults, education, the USA, development.*

Як свідчать науково-педагогічні джерела, у Сполучених Штатах Америки освіта дорослих розглядається як один із головних шляхів підвищення економіки, як вигідна «інвестиція в людину», яка відіграє велику роль у зміцненні конкурентоздатності країни. Як відомо, поняття «освіта дорослих» вперше стало вживатися у Європі в кінці XIX століття.